

Farkas Ádám főhadnagy:

ADALÉKOK AZ ÁLLAM FEGYVERES VÉDELMEK RENDSZERTANI MEGKÖZELÍTÉSÉHEZ

ÖSSZEFOGLALÓ: Az állam fegyveres védelméről való gondolkodás fogalmi és elméleti problémákkal is küzd a magyar állam- és jogtudományban. A fegyveres védelem kapcsán az egyes szervezetek besorolásában dominánsnak mutatkozik a klasszikus külső és belső védelem szerinti osztályozás. A 21. század kihívásai azonban új szemléletet követelnek, és a fegyveres védelem rendszerével kapcsolatos gondolkodás megújítását feltételezik. Ahhoz azonban, hogy az állam- és jogtudomány, valamint a társtudományok a jogalkotás számára is hasznosítható fogalmi és elméleti újdonságokat tudjanak felmutatni, szükség van az állam fegyveres védelmi rendszerének fokozott vizsgálatára. A tanulmány célja ehhez a kérdéshez adalékokat szolgáltatni, különösen az állam fegyveres védelmi rendszerének funkcionális tagozódása tekintetében.¹

KULCSSZAVAK: az állam fegyveres védelmi rendszere, belső védelem, külső védelem, erőszakmonopólium

BEVEZETÉS

A magyar terminológiában számos, az állam fegyvereserőszak-monopóliumát realizáló szervezeti fogalmat találhatunk. Ilyenek például a hadsereg, fegyveres erő, katonailag szervezett őrtestületek, fegyveres szervek, rendészeti, illetve rendvédelmi szervek. Ezek kivétel nélkül használt, valaha, illetve ma is létező terminusok, de nem mondhatjuk, hogy átfogóan, zavarmentesen lefednék a szóban forgó összes szervezetet és ezek kapcsolódásait, vagyis valódi összefoglaló fogalomként funkcionálnának, sőt ezek változása és egymáshoz való viszonya jelentős szakmai viták, de legalábbis bizonytalanságok alapját képezik² a tudományos párbeszédben.³

¹ A tanulmány a szerzőnek a fegyveres védelem funkcionális tagozódásáról korábban publikált gondolatait jeleníti meg bővített, átdolgozott és önálló tanulmány formájában. Lásd Farkas Ádám: Gondolatok az állam fegyveres védelmének egyes rendszertani kérdéseiről. Farkas Ádám (szerk.): Tévélygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016, 85–112.

² E tekintetben lásd Pántya Péter: A Magyar Köztársaság fegyveres és rendvédelmi szervei. Hadmérnök, 2008/2., 177–187.; Lipics László: Fegyveres szervek-e a rendvédelmi szervek? Hadtudomány, 2010/1–2., 145–162.; Teke András: Paradigmák fogságában, avagy katonából rendőr? http://www.szvmszk.hu/files/images/Orszagos/Szakmai_Kollegium/publikaciok/Katonabol_rendor.pdf (Letöltés időpontja: 2015. 02. 06.)

³ Hasonlóan például a rendészet–rendvédelem–rendvédelmi szervek fogalmi vitához. E tekintetben lásd Patyi András: A rendészeti igazgatás és a rendészet jogának alapjai. Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből. II. kötet, Gazdasági közigazgatás, infrastruktúra-igazgatás. Complex, Budapest, 2013, 137–169. Korinek László: A rendőrség szerepe, funkciói és típusai. Hautzinger Zoltán – Verhőczki János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére.

Erre figyelemmel szükségesnek tartottam kutatásaim során munkafogalmakat használni, amelyek segíthetik az állam legitim fizikaierőszak-monopóliumát intézményesítő szervezetek összefoglaló megnevezését és rendszerben kezelését. Munkafogalmaim között (1) a katonai karakterű szervek⁴ megnevezés jelzi magukat a szervezeteket, míg (2) az állam fegyveres védelmi rendszere a védelmi tevékenység, illetve a szervezetek összefüggéseit, viszonyait, az ezek közti hatáskör- és feladatmegosztási sémákat, mint szisztémát jelöli.

Katonai karakterű szervek alatt tehát az állam legitim fizikaierőszak-monopóliumának érvényesítésére törvényileg feljogosított – fő szabály szerint –, katonai rendfokozati hierarchiában, parancsuralmi vezetési rendszerben és a szervezet egészét általánosságban jellemző fegyveres jelleggel működő testületeket értem.

Ezeknek a szerveknek a fenti jól megragadható közös jellemzői a jog – és különösen a (katonai) büntetőjog – terrénumában is nagy jelentőséggel bírnak, hiszen ezek speciális szabályozása egyúttal az állam erőszak-monopóliuma feletti büntetőjogi kontroll leképezésével is azonosítható. A hasonlóságok mellett azonban a katonai karakterű szervek különbözőségeinek is különös jelentősége van a jog szövetében, mivel a katonai karakterű szervek sajátos feladatai, funkciói, és ebből következően módszerei, jogosítványai és eljárásai a jogállami hatáskör- és hatalommegosztás rendszerében elhatárolandók a normál jogrend időszakában. Természetesen az észszerű és hatékony államműködés – és a jó állam – olvasatában ez nem jelenthet fekete-fehér élességű cezúrákat, hanem szükségképpen megköveteli az elhatárolások között az átmeneti, vagy ha úgy tetszik, híd szabályok létesítését is egyes speciális feladatkörök, eshetőségek vonatkozásában.

Kutatásaim során munkafogalomként használom még az állam fegyveres védelmi rendszerének terminusát attól a korszaktól kezdődően, amikor már nem a klasszikus hadsereg – vagyis fegyveres erő – monopolhelyzete jellemzi az állam erőszak-alkalmazásának szervezeti aspektusát. Ennek oka az, hogy szükségesnek látom egy egyesítő fogalom használatát, amely összefoglalóan rendszerbe szedi az érintett szervezetet, méghozzá azt a meggyőződést tükrözve, hogy az állam legitim fizikai erőszak-monopóliuma egy és egységes, annak szervezeti differenciálása pedig egyrészt a hatalommegosztásra, másrészt az operativitásból adódóan a modern állam munkaszervezésére és a tevékenységi formák sajátos képzési, felszerelési, eljárási igényeire vezethető vissza.

Az állam fegyveres védelmének rendszere felfogható a legitim fizikai erőszak intézményesített monopóliumának szisztematikus vázrajzaként is, amelyből nemcsak a konkrét szervezetek – vagyis az egyes katonai karakterű szervek –, hanem azok funkciói és egymáshoz való viszonya is kiolvashatók. Ezt megrajzolhatjuk a historikus fejlődés eredményeként, vagyis *történeti sémával*, vagy az államon belüli képességek és rendeltetés szerinti

³ (folyt.) Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012, 137–156. Finszter Géza: Tanítások a rendészetről. Hautzinger–Verhóczki (szerk.): i. m. 61–76. Finszter Géza: A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2012. Finszter Géza: Rendészettelmélet. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014. Christián László: A bizonytalan alapra épülő ház, avagy a rendészet fogalmainak tisztázása. *Iustum Aequum Salutare*, 2010/1., 175–192.

⁴ A fogalmat, nagy örömmre, elkezdték más szerzők is használni, idézni. Lásd Hautzinger Zoltán: A katonai büntetőjogi fogalmának metamorfózisa. Mészáros Ádám (szerk.): *Fiatal büntetőjogászok az új büntető törvénykönyvről*. Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, Budapest, 2014, 35. Nagy Szintia Mirtill: *Rend és fegyelem: A függelmi viszonyok jelentősége a magyar katonai anyagi büntetőjogban*. *Diskurzus*, 2014/2., 31. Nagy Szintia: *A katonai büntetőjog és a függelmi viszonyok szerepe a magyar jogrendszerben*. <http://www.arsboni.hu/a-katonai-buntetojog-es-a-fuggelmi-viszonyok-szerepe-a-magyar-jogrendszerben.html> (Letöltés időpontja: 2016. 07. 24.)

funkcionális sémával, annak függvényében, hogy melyik – egymást kiegészítő – metódust indokolja az adott vizsgálat. Jelen tanulmány célja – a fegyveres védelem rendeltetésének, alapvonásainak áttekintése után – az állam fegyveres védelmének funkcionális sémájához néhány adalékot közölni.

A FEGYVERES VÉDELEM ALAPVONÁSAI

A fegyveres védelem fogalmával kapcsolatban prima facie kritikaként fogalmazható meg, hogy az nem helyes, hiszen a történelem tanulsága szerint az állam fegyveres szervei sok esetben nem defenzív tevékenységet láttak el. Fontos azonban látni, hogy az állam fegyveres védelme nem térben és konkrét cselekményekben, hanem az állam – és a nemzet – érdekeinek aspektusából értelmezendő védelem. Ebben a megközelítésben a „támadás” is lehet a védelem része, amennyiben az – figyelemmel Clausewitz háborúról vallott klasszikus tételére⁵ – az állam érdekeinek előmozdítását, védelmét szolgálja.⁶

Innen nézve a fegyveres védelem rendeltetése az állam létének és érdekeinek kényszerrel való fenyegetéssel, kényszerrel, vagyis szervezett – és monopolizált – erőszakkal való megóvása, előmozdítása. Ez a feladatrendszer folyamatos differenciálódásban, fejlődésben, változásban van, akárcsak maga a társadalom és a tág értelemben vett emberi civilizáció egésze. Ezt a 19. század óta intenzitásában megerősödött feladatbővülést pedig az állam struktúrájának, ezen belül pedig fegyveres védelmi rendszerének is le kell követnie, aminek az egyik eredménye, hogy egy rendkívül sokrétű – és ezzel kiterjedt szabályozást igénylő – szervezeti mátrix alakult ki e téren. Másik eredménye pedig az, hogy időről időre össze kell mérni a fegyveres védelmet meghatározó állami alapérdeket – ami az állam történelmi létrejöttének alapvető oka, azaz az államalkotó közösség többségi érdekeinek az erővel való megvédése – az egyes korszakos érdekekkel és eszmei törekvésekkel, méghozzá oly módon, hogy abban az alapfunkció, a biztonság, a rend és végső soron az állam létének és általa a jogok érvényesülésének fenntartása biztosított legyen. Ez már az állam fegyveres védelmének egyik alapvonása, nevezetesen, hogy annak feladatrendszere végső soron az állam létének és a jogok érvényesülésének erővel való garantálásában és az erre való felkészülésben ragadható meg.

További alapvonások határozhatók azonban meg, amelyek közül a legjelentősebb közös metszetet az egyes fegyveres szervezetek vonatkozásában az adja, hogy mindegyik jogosult az állam egységes, monopolizált erőszak-jogosítványának alkalmazására és ennek végpontjaként akár az emberi élet kioltására is, ha a védendő érdek más módon nem óvható meg. A fegyveres védelemmel összefüggő jogkorlátozások fejlődése, illetve rendszere azonban rendkívül széles kört mutat, hiszen példának okáért a különböző honvédelmi kötelezettségek egyidejűleg egyértelmű jogkorlátozást is jelentenek az állampolgár szempontjából, méghozzá úgy, hogy ezen kötelezettségeknek vannak békeidejű vonatkozásai is. Hasonló irányba mutat

⁵ „... a háború nem pusztán politikai aktus, hanem valóságos politikai eszköz, a politikai érintkezés folytatása, annak más eszközökkel való megvalósítása.” Carl von Clausewitz: A háborúról. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013, 54.

⁶ Igaz ugyan, hogy a nemzetközi jog erőszaktilalomra vonatkozó elvei ezzel ellentétes irányúak, a 21. század elején azonban számos olyan – különösen terrorizmus elleni – művelet indult, ahol a valóságban valamely indokok alapján – például terrortámadást követően, vagy az újra meg újra elbukott demokráciaexport jegyében – egy idegen állam területén széles körű művelet-végrehajtás valósult meg a hírszerzési műveletektől egészen a konkrét támadó műveletekig, majd a béketeremtésig és -fenntartásig.

a technikafejlődés és a társadalmi változások lekövetése a fegyveres védelem terén, hiszen a védelmi érdekek szempontjából fel kell készülnie a jogrendszernek olyan eshetőségekre is, amikor a védelmi cél a nagyobb hátrány elhárítása érdekében adott esetben személyes szelekció nélküli jogkorlátozást is szükségessé tehet. Ez utóbbira lehet példa az elektronikus hírközlés terén rendészeti, honvédelmi, nemzetbiztonsági érdekből ideiglenesen bevezethető szolgáltatásszüneteltetés,⁷ vagy különleges jogrend idején az internet-, levél-, csomag- és postaforgalom fokozott ellenőrzésének bevezethetősége.⁸

A fegyveres védelem elválaszthatatlan része az államműködésnek, az állam rendszerének, azonban annak rendeltetése olyan sajátos szervezeti, személyi, szolgálati követelményeket és szabályrezsímet hívott a történelem során életre és tart fenn napjainkig, amelyek arra hivatottak, hogy egyrésztől fokozott kontrollt jelentsenek a rendkívül erős jogosítványok gyakorlása felett, másrésztől pedig garantálják a hatékony működést minden körülmények között, legyen az normál jogrend biztonságát veszélyeztető válságok, bűncselekmények vagy katasztrófák erőtere, vagy az állam létének egészét veszélyeztetni képes különleges jogrendet indokoló fenyegetettség réme.

A fegyveres védelem ebből következően része a mindenkori állami közigazgatásnak, de nem integrálható teljességgel annak civil rendszerébe, ami vezetési és irányítási sajátosságokat is eredményez már az alkotmányos szabályozás szintjén is. Ennek egyik oka, hogy a fegyveres védelem személyi oldalról egy olyan speciális közszolgálat, amely túlmutat a hivatali és hatósági jogkörök gyakorlásán, és olyan többletkötelezettségekkel és -jogosítványokkal párosul, amelyek csak egy sajátos rendben realizálhatók a kívánt hatékonysággal. A másik ok az ellátandó feladatok által igényelt szervezeti és működési, eljárási sajátosságokban rejlik.

Fontos alapvonása a fegyveres védelemnek az is, hogy egy békés külpolitikát folytató államban működése döntően látens – eltekintve a rendvédelem egyes területeitől –, ami azt jelenti, hogy a fegyveres védelem fő feladata felkészülni a különleges és erőszakos fellépést kívánó helyzetekre, illetve a megfelelő jogállami kontroll mellett a háttérben megelőzni a támadásokat, vagy a nemzetközi békét és biztonságot erősítő missziókban csökkenteni a nemzetközi térben megjelenő egyes konfliktusok intenzitását.

E tekintetben talán az egyik legjelentősebb alapvonásként azt is ki kell emelni, hogy rendkívüli súllyal bír az a megállapítás, hogy a fegyveres védelem az állam rendszerének egy alrendszer, és nem corpus separatum az állam és társadalom vonatkozásában. Ennek ugyanis nemcsak a szervezeti és szabályozási sajátosságok miatt van jelentősége, hanem azért is, mert be kell látnunk, hogy a fegyveres védelem képességei, hatékonysága leginkább attól függ, hogy a társadalom és politika milyen szerepet szán neki, és ehhez milyen erőforrásokat és lehetőségeket bocsát rendelkezésre. Zachar József ezt úgy fogalmazta meg, hogy: „*Minden hadsereg jellegét az adott társadalmi berendezkedés határozza meg. A társadalomtól való függés elsődlegesen gazdasági. A termelés mindenkori fokától és szintjétől függ az élőerő, a fegyverzet és felszerelés, a szervezés és a hadviselés. Ugyanilyen jelentőségű azonban a társadalomtól való politikai függés.*”⁹ Ha egy államban a fegyveres védelem nem kellően erős vagy hatékony, annak bizonyára vannak a fegyveres védelmen belül rendszerszintű okai is, de sokkal biztosabb, hogy nagyobb súllyal esik latba a fegyveres védelmet formáló és erőforrásokkal adott esetben nem kellően ellátó társadalmi és politikai döntések láncolata.

⁷ Lásd Az elektronikus hírközlésről szóló 2003. évi C. törvény 136. § (1) bekezdés c) pontját.

⁸ Lásd A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 79. § q) pontját.

⁹ Zachar József: *Idegen hadakban*. Magvető Kiadó, Budapest, 1984, 10.

Jelen keretek között, a fentiekre figyelemmel, a fegyveres védelem utolsó alapvonásaként arra kívánom felhívni a figyelmet, hogy a fegyveres védelem elemzése, fejlesztése és formálása során egyszerre kell figyelemmel lenni az állam és társadalom előtt álló kihívások igényeire – ami általában figyelmet és erőforrást akar elvonni a fegyveres védelemtől –, valamint a fegyveres védelem azon sajátosságára, hogy az abba történő „befektetések” hosszú távú hatással járnak, akárcsak azok elmaradása. A fegyveres védelem struktúrája és szabályozása tekintetében tehát mindig, képességei kapcsán pedig a biztonsági környezet reális értékelése függvényében kell képviselni a fejlesztés igényét. Függetlenül attól, hogy pillanatnyi társadalmi, gazdasági vagy politikai környezetünk a fejlesztés elodázása felé mutat-e, mert az elmulasztott – szükségszerű – fejlesztés a válság óráiban többszörösen torolja meg magát, amely árat ekkor már akár emberéletek sokaságában, akár hatalmas anyagi javakban lehet mérni. Egyúttal azonban a fejlesztés iránti igény kapcsán fokozott hangsúlyt kell fektetni a reális valóság értékelésére, mivel a szervezet és a szabályozás fejlesztésének folytonossága mellett a képességek fejlesztése terén kerülni kell a fegyverkezési spirálba fordulást az egyes államok vonatkozásában.

A FEGYVERES VÉDELEM FUNKCIONÁLIS MEGKÖZELÍTÉSÉBEN

Kortárs államfelfogásunk az állam fegyveres védelmét funkcionális értelemben felosztja. Ez a csoportosítás klasszikusan külső és belső védelmi feladatokkal operál,¹⁰ amelyhez hozzáigazítja az ezeket ellátó katonai karakterű szervek hatásköri, szervezeti és személyi sajátosságait is, és amelyekben belül elhelyezhetők azok a terminológiai viták és kérdések, amelyek a honvédelem és a rendészet viszonya, a rendészet és rendvédelem, illetve a közrend és közbiztonság fogalompárjai vagy épp a nemzetbiztonsági tevékenység speciális rendőrségi tevékenységként való felfogása kapcsán felmerülnek.

Természetesen ez a hatásköri és szervezeti felosztás eltérő sémában valósul meg az egyes államokban, valamint ezeken belül külön a béke – vagy normál jogrend – állapotában, és külön a különleges jogrend időszakában. Az utóbbi természeténél fogva rendkívüli döntéseket igényel, ahol a normál jogrend intézményeinek egy részét vagy egészét, részben vagy egészben felfüggesztik vagy átalakítják, valamint az egyes védelmi ágazatok közti viszonylagos egyensúlyban is jelentős hangsúlyeltolódások mehetnek végbe az adott különleges jogrendet kiváltó esemény jellege szerint.

Már itt fontos kiemelni, hogy több nyugati államban is vannak különleges jogrend – vagyis a jogrendszer normál működésének részben-egészben történő felfüggesztésére irányuló rendkívüli intézkedések – bevezetését nem igénylő olyan speciális feladatok, amelyeknél a séma kontúrjai köztes sávva, szürke zónává alakulnak, vagyis a fegyveres erő kivételes hatalom bevezetése nélkül is bevonhatóvá válik egyes belbiztonsági feladatokba. Ezzel lényegében megszűnik a külső-belső védelem elhatárolásának értelme, és csak egyetlen és

¹⁰ Ezt a felosztást használja mások mellett Lakatos László is abban a 2013-ban megjelent közigazgatási jogi szakkönyvsorozatban, amelyben a honvédelmi igazgatás rendszerét mutatja be. Lásd Lakatos László: Honvédelmi igazgatás. Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből I. kötet. A szakigazgatás általános alapjai, nemzetközi összefüggései. Az állami alapfunkciók igazgatása. Complex, Budapest, 2013, 199–248. Hasonló szemléletet tükröz a nemzetbiztonsági tevékenységek vonatkozásában: Dobák Imre (szerk.): A nemzetbiztonság általános elmélete. Nemzeti Közszolgálati Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014. Hajma Lajos: A katonai felderítés és hírszerzés története. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.

egységes fegyveres védelemről érdemes beszélni, aminek az operativitás és hatalommegosztás elvei szerinti eltéréseit mutatja meg az inkább fegyveres védelmi ágazatokra oszló funkcionális tagozódás.¹¹

Figyelembe véve tehát a terminológiai viták és zavarok valóságos sorát mind a jogszabályi fogalmak *versus* szakirodalom, mind a szakirodalmon belüli nézetek tekintetében, meglátásom szerint az operativitás és hatalommegosztás elveire figyelemmel kialakított – de az állam egységes erőszak-monopóliumán belül érvényesülő – szervezeti tagozódás a funkcionális sajátosságok, a rendeltetés és nem utolsósorban az alapjog-korlátozás irányából is nézve három nagy alrendszerrel jelenít meg az állam fegyveres védelmének belüli, melyek között persze szükségképpen kapcsolódások, feladatrendszerbeli kooperációk jeleníthetők meg. A fegyveres védelem tagozódásának ezen általánosított sémáját szemlélteti az 1. ábra.

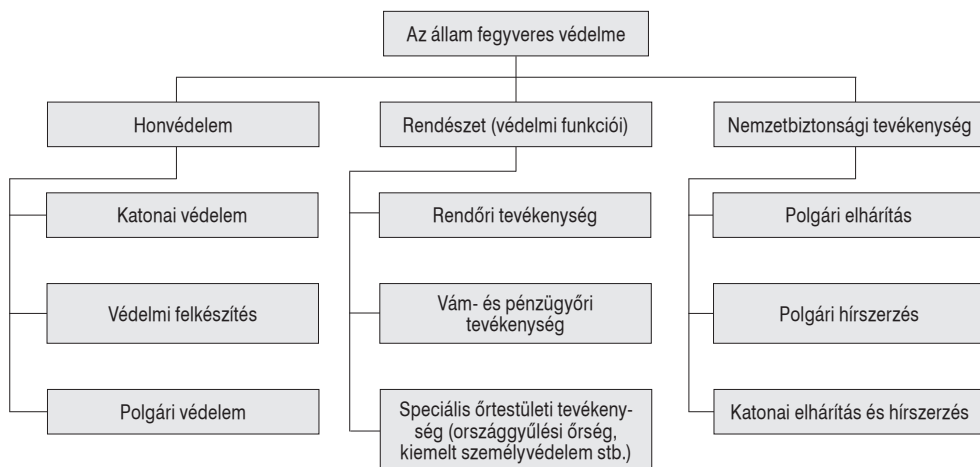
Anélkül, hogy az egyes szervek közti „rivalizálás” bármely irányzatához kapcsolódnék, le kell szögezni: a sémák az állam védelmi – ezen belül is fegyveres védelmi – funkciójának tagozódását mutatják, és nem a szervezeti tagozódásra irányulnak, illetve arra, hogy a jogalkotó éppen mely funkciót mely szervezethez telepíti, vagy milyen jogalkotás-technikai megoldásokat használ annak érdekében, hogy a kívánt szabályozási célt elérje. Innen nézve tehát az ábra az elvi-rendszer szintű szemléletet és nem a legális szabályozás jelen állapotát tükrözi.

Megítélésem szerint az állam fegyveres védelmének belüli sajátos karakterisztika és rendeltetés szerint három alrendszer jelölhető meg: a (1) honvédelem, a (2) rendészet, valamint a (3) nemzetbiztonsági tevékenység révén.

¹¹ Franciaország védelmi törvénye (Code de la Défense) a II. rész L1321-1 cikkelyben alapelvként rögzíti, hogy a katonai erőt Franciaország területén tilos alkalmazni erre irányuló törvényes felkérés nélkül. Ugyanakkor az L1231-2 cikkellyel azt is kimondja, hogy a belügyminiszter kérheti a védelmi minisztertől a haderő igénybevételét. Ez a felkérés irányulhat például a rendőri erők megerősítésére, amely történhet fegyverrel vagy fegyver nélkül. A haderő igénybevételét a belügyminiszter mellett kezdeményezheti a szenátus és a Nemzetgyűlés, a megyei közigazgatási hivatal vezetője és a megyei rendőrfőnök, valamint ezek helyettesei a saját felelősségi körzetükön belül, a polgármesterek és helyetteseik a saját településeikre vonatkozóan, a Tengeren Túli Területek megbízott vezetői, az ügyészek, főügyészek, vizsgálóbírók, igazságügyi szakértők, a katonai és civil bíróságok vezetői az általuk vezetett intézményekben történő rend fenntartására, valamint az erdő- és vízgazdálkodásért felelős területi vezetők. Emellett azt is figyelembe kell venni, hogy a védelmi törvény alapján a francia nemzeti csendőrség a fegyveres erő része, amely elsődlegesen belbiztonsági feladatokat lát el.

Belgiumban is van lehetőség a haderő békeidejű belföldi igénybevételére a belbiztonsági erők támogatása érdekében. Ezt az 1994. május 20-án elfogadott, a tartalékosok jogállásáról és szolgálati idejéről, továbbá a haderő felkészítéséről és bevetettségéről szóló törvény, az 1992. augusztus 5-én elfogadott, a rendőrség működéséről szóló törvény, valamint a 2002. augusztus 2-án elfogadott programtörvény rendelkezései teszik lehetővé. Az 1994. május 20-án elfogadott törvény 3. cikkely 1. §-a szerint a haderő alkalmazása katonai erők tényleges bevetését jelenti hadiállapot idején, illetve békeidőszakban akkor, ha a király döntése szerinti műveleti alkalmazásra van szükség, ha a király döntése szerinti segítségnyújtási feladatokban való részvételre van szükség a lakosság terheinek enyhítése céljából, vagy ha a király döntése szerinti katonai támogatásra van szükség.

Az Egyesült Királyságban a veszélyhelyzetekről szóló 2004. évi törvény szerint igénybe vehető a haderő a rend és a jog fenntartására, valamint az állampolgárok biztonságának megóvása érdekében, a törvény szerint meghatározott esetekben. Ezek: tűzszerészeti tevékenység, kutató-mentő tevékenység, járványügyi feladatok, vegyi-, biológiai, radioaktív, nukleáris védelmi feladatok, tűzoltó feladatok, katasztrófavédelmi feladatok, árvízvédelmi feladatok, terrorizmus elleni tevékenység, határvédelmi feladatok, kritikusinfrastruktúra-védelmi feladatok és egyéb hasonló súlyú feladatok. Az igénybevétel feltétele, hogy a civil hatóságok erői nem mutatkoznak elégségesnek az adott feladat ellátására és ezért törvényben meghatározott igénnyel fordulnak a Védelmi Minisztériumhoz. A civil hatóságok általi felkérésről a Védelmi Minisztérium civil és katonai vezetőiből álló Védelmi Tanács dönt.

1. ábra Az állam fegyveres védelmének általánosított funkcionális sémája (A szerző szerkesztése)

A *honvédelem* az alapvetően külső támadásokkal szembeni felkészülés, felkészítés; az állam és társadalom rendjét végzetesen fenyegető kihívások kezelését, illetve a klasszikus katonai védelem feladatrendszerét jelenti, amely értelemszerűen nem korlátozható a katonai védelem és vele Magyarország esetén a Magyar Honvédség tevékenységére.

„*Rendészet*en azt a közigazgatási tevékenységet értjük, amelynek feladata a közbiztonság és a közrend, valamint az állampolgárok személyes biztonságának megóvása, továbbá közreműködés a megsértett rend helyreállításában. A rendészet és a rendőri tevékenység nem azonos fogalmak.”¹² A rendőri tevékenység ugyanis csak egy eleme a rendészetnek, amely az ábrán megjelölt többi védelmi funkcióknál lényegesebb bővebb igazgatási feladatrendszert fed le.

A harmadik ágazatként megjelenített *nemzetbiztonsági tevékenység* sajátossága egyrészt az, hogy abban külső és belső védelmi tevékenység is megvalósulhat, valamint annak alapvető ismérve a fedett működés, a konspirált eszközök és titkos információgyűjtés aktív tevékenységként való vegyítése a folyamatos figyellel és felügyelettel – mint kívülről nézve passzív tevékenységgel – az egyes célterületek és -személyi körök tekintetében. A nemzetbiztonsági tevékenység tehát alapvetően a háttérben zajlik, szemben a másik két ágazattal, amely jellemző mind az eszközök, jogkörök és szabályozás, mind a szervezeti és személyi sajátosságok tekintetében mértékadó differentia specificaként jeleníthető meg. Erről Korinek László azt írja, hogy a rendőrségek tipizálása alapján a nemzetbiztonsági szolgálatok különös feladat- és hatáskörű rendőrségként is felfoghatók, mivel nyomozóhatósági jogkört ugyan nem gyakorolnak, de egyes rendőri intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának joga megilleti őket.¹³ Egyrészt úgy gondolom, hogy a nemzetbiztonsági szolgálatok rendeltetéséből alkotmányosan is eltérő védelmi funkciók következnek, ami már önmagában is ok a rendőrségi tipizálásból való kikülönítésre, másrészt a működési, feladatellátási sajátosságok is inkább az önálló ágazati kezelésre helyezik a hangsúlyt. E tekintetben az sem maradhat említés nélkül, hogy – más államok példáihoz hasonlóan – már az Alaptörvény szintjén tisztázni kellene a jövőben, hogy miként viszonyulnak a

¹² Baraczka Róbertné – Szikinger István: A rendészeti igazgatás. Ficzer Lajos – Forgács Imre (szerk.): Magyar Közigazgatási Jog. Különös rész európai uniós kitekintéssel. Osiris Kiadó, Budapest, 1999, 250.

¹³ Lásd Korinek László: i. m. 145.

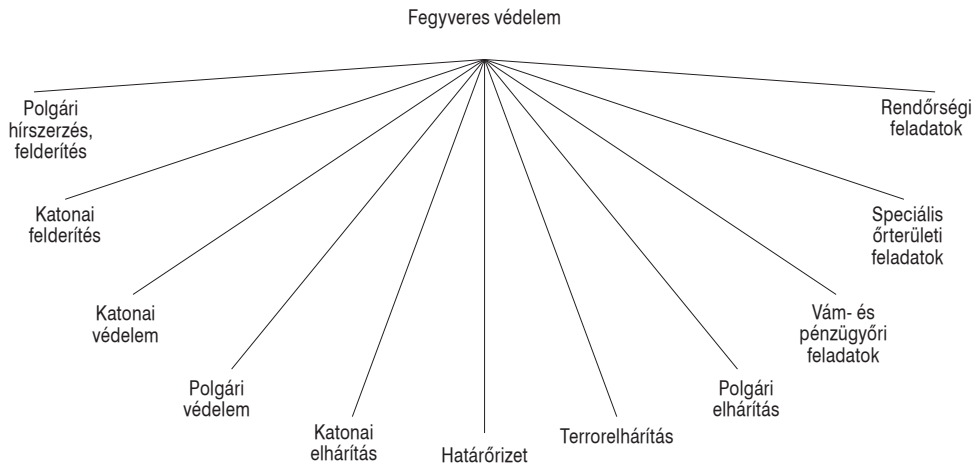
nemzetbiztonsági szolgálatok a rendészeti szervekhez, mivel jelenleg a fegyveres védelem rendszerén belül „csak” a fegyveres erőtől és a rendőrségtől való elhatárolás a biztos elem az alkotmányos szabályrendszerben. Ami a rendőri intézkedések és kényszerítő eszközök alkalmazásának kérdését illeti, meglátásom szerint a szóban forgó eszközök legális értelemben épp annyira rendőrségek, mint nemzetbiztonságiak vagy épp honvédelmi, hiszen mindegyik ágazat törvényének vonatkozó rendelkezései között van átfedés,¹⁴ amitől még a Magyar Honvédség például nem tekinthető különös feladat- és hatáskörű rendőrségnek vagy rendészeti szervnek.

Az általánosító ágazati sémán belül azonban mind elméleti-rendszertani, mind a legális szabályrendszert szemléltető megközelítésben számos konkrét fegyveres védelmi funkció jeleníthető meg, melyek mindegyike egy-egy al-rendszert képez. Ezek a területek meglátásom szerint még mindig rendelkeznek annyi sajátossággal eljárás, kiképzési, szervezési oldalról, hogy indokolt legyen önálló kategorizálásuk akkor is, ha egyébként adott esetben a hatályos jogszabályi rendelkezések nem önálló szervezet keretei között jelenítik meg őket. Az effajta – a legális sémától eltávolodó – rendszerező megközelítésnek az is létjogosultságot adhat, hogy a fegyveres védelem rendszere folyamatos változásban, differenciálódásban van, így a rendszerszinten azonosítható funkciók lehet, hogy ma még nem képeződnek le jól megragadható – részben-egészben önálló – szervezeti formában, de az nem jelenti azt, hogy ez napok, hetek vagy hónapok múlva is így marad a szervezétváltozásokkal vagy a biztonsági környezet változásainak igényeivel összefüggésben. Mindezekre figyelemmel ilyen al-rendszereket szemléltet – példálózó jelleggel – a 2. ábra.

Természetesen a funkcionális séma tekintetében az egységesülés vagy átfogó jelleg felé mutató trendek ellenére sem lehet teljességgel figyelmen kívül hagyni a klasszikus belső-külső védelmi tagozódást, mivel annak az egyes szervezetek alaprendeltetése szempontjából kiemelt jelentősége van. E körben a normál jogrendi sémában a külső védelem vonatkozásában tételezhetjük a fegyveres erőket, amelyek az állam külső katonai védelmét hivatottak alapfeladatként ellátni, és amelyek működését fő szabály szerint támogatják a katonai hírszerzési feladatokat ellátó szervek, amelyeket vagy a fegyveres erő szervezetében, vagy attól függetlenül alakítanak ki, jellemzően katonai állománnyal. Ezek mellett működnek a civil hírszerző szervek, amelyek alaprendeltetése az egyes országokban fellelhető, nemzetbiztonsági szempontból kiemelt, polgári jellegű információk begyűjtése, illetve lehetőség szerint elhárítani az idegen hatalmak hasonló tevékenységét vagy a nemzetközi térből érkező nemzetbiztonsági fenyegetéseket.

A külső védelem tekintetében a határőrség vehető még figyelembe azokban az államokban, ahol – nemritkán posztszovjet mintára – a határőrséget nem mint rendészeti, hanem mint fegyveres erőt határozzák meg. Ezt nagyban befolyásolhatja a határsértő cselekmények karakterisztikája és a szomszédságpolitika jellege az adott állam tekintetében, de e körben figyelembe veendő a határőr erők kiképzési és feladatellátási sajátosságainak viszonyulása a rendészeti szervek, illetve a fegyveres erők kiképzési, valamint feladatellátási rendszeréhez. A tömeges bevándorlás okozta válsághelyzetre, a határon létesített műszaki zárakra – azaz az ideiglenes biztonsági határzárra –, valamint a zöldhatár jelentőségének újbóli felértékelődésére figyelemmel azonban nem lenne hazánkban ördögtől való gondolat a határ őrizetének és rendészetének hosszú távú újragondolása a feladatok és a szükséges tárgyi

¹⁴ Vö. A rendőrségről szóló 1994. évi XXXIV. törvény 47–62/F. §-ait, továbbá a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 54/D–62. §-ait, valamint a nemzetbiztonsági szolgálatokról szóló 31–37. §-ait.

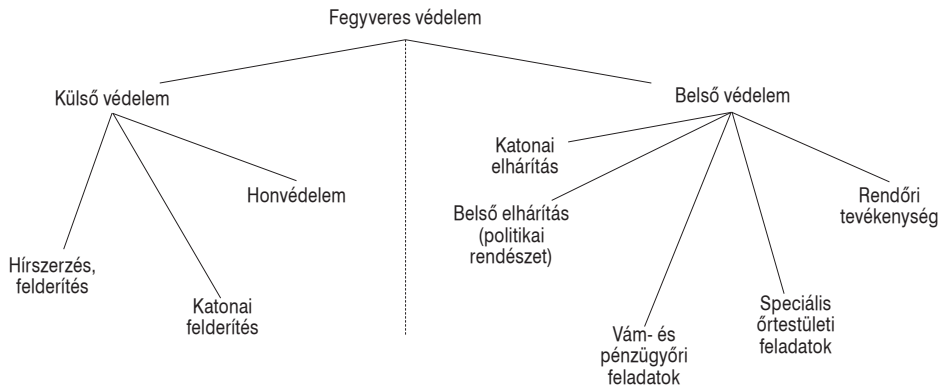
2. ábra Az állam fegyveres védelmének részletező funkcionális sémája (A szerző szerkesztése)

és humán erőforrások újraosztásával. E körben figyelembe veendő, hogy a zöldhatáron és a mélységben végzett tevékenység sok esetben kiképzési és feladatellátási oldalról inkább közelít a katonai kiképzéshez, ami akár új határvadász katonai alakulatok felállítását is indokolhatná, miközben a klasszikus rendészet, vagyis a határátkelőhelyek felügyelete, a határmozgásokkal kapcsolatos hatósági feladatok továbbra is rendőri kézben maradhatnának. Természetesen ettől több eltérő variáció is létezhet, azonban az biztos, hogy bármely változat megvalósítása komoly fejlesztést fog igényelni mind a személyi állomány, mind az infrastrukturális és eljárási feltételek tekintetében.

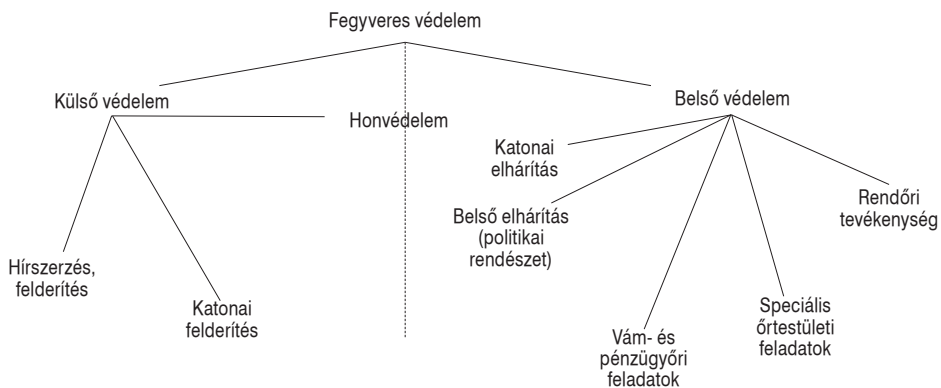
A belső védelem vonatkozásában jellemzően a rendőri szerveket kell elsőként tárgyalni, melyek rendkívül széles palettán szervezhetőek meg. Idesorolható általános fogalmaink szerint a rendőrség – amely nem mindenhol egységes és államilag szervezett, mint hazánkban, hanem néhol helyi vagy funkcionális tagoltságú¹⁵ –, valamint a terrorrelhárítás, illetve a belső bűnmegelőzés és bűnfelderítés is. Külön kell kezelnünk a sajátos, félkatonai jellegű rendészeti szerveket, például a csendőrséget.¹⁶ Ugyancsak itt kell említenünk a fegyveresen szervezett adó-, illetve vámhatósági szerveket, melyek speciális rendészeti feladatokat látnak el. Egyes államokban a speciális – különösen szövetségi államokban a szövetségi szintű – nyomozhatóságok is önállósult belső védelmi szervként működnek. A klasszikus rendészeti szervek mellett a belső védelem tekintetében kell számba venni a magyar terminológia szerinti azon polgári nemzetbiztonsági szolgálatokat, amelyek tevékenységüket alapvetően belföldön, az alkotmányos rend védelmében, illetve kiemelt bűncselekmények elhárítása érdekében fejtik ki. Ezek között esetlegesen számba vehetők az úgynevezett korrupció elleni szervek, amelyek akár különleges státusú nyomozószervként, akár titkosszolgálati – belső elhárítási – formában is megszervezhetőek az egyes államokban.

¹⁵ Lásd Christián László: A rendészet alapvonalai, önkormányzati rendőrség. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011.

¹⁶ Vö. Derek Lutterbeck: The Paradox of Gendarmeries: Between Expansion, Demilitarization and Dissolution. The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2013. Michiel de Weger: The Potential of the European Gendarmerie Force. Netherlands Institute of International Relations, Hague, 2009.

3. ábra Az állam fegyveres védelmének általánosított funkcionális sémája normál jogrendben (A szerző szerkesztése)

4. ábra Az állam fegyveres védelmének általánosított funkcionális sémája különleges jogrendben (A szerző szerkesztése)

Természetesen ez az elhatárolás nem köbe vésett abban az értelemben, hogy a nemzeti megoldások sajátos – köztes természetű intézményeket – hozhatnak létre. Ennek klasszikus példája ma Magyarországon a Katonai Nemzetbiztonsági Szolgálat, amely a korábbi Katonai Biztonsági Hivatal – mint belső védelmi – és Katonai Felderítő Hivatal – mint külső védelmi – szervezeteinek fúziójával jött létre. Meglátásom szerint hasonlóképp köztes természetű jogkörei alapján a jelenleg a rendőrségi törvényben sajátos rendőrségként szabályozott Terrorrelhárítási Központ is, valamint a 2016-ban a Szervezett Bűnözés Elleni Koordinációs Központ bázisán létrehozott Teroorelhárítási Információs és Bűnügyi Elemző Központ is, amelyet adat- és elemzőközpontként működő, a külső és a belső nemzetbiztonsági védelem adatait is feldolgozó nemzetbiztonsági szolgálatként állítottak fel.¹⁷ Köztes minta továbbá a nemzetközi viszonylatból a francia nemzeti csendőrség is, mely fegyverhasználati joggal belső és külső védelmi feladatokat egyaránt ellát.

Ki kell hangsúlyozni azt is, hogy ez a séma az alapfeladatok vagy fő feladatok rendeltetés szerinti tagolódását tükrözi, mivel az egyes szerveknek természetesen lehetnek olyan

¹⁷ Lásd a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról szóló 2016. évi LXIX. törvény kapcsolódó rendelkezéseit.

kiegészítő feladataik, amelyek nem a fő feladat szerinti külső vagy belső védelmi szférához tartoznak, vagyis az átfogó megközelítést tükrözik. Ennek archetípusa Magyarországon a Magyar Honvédség közreműködési feladata a katasztrófák kezelése körében, valamint a 2015-ben kialakított közreműködési feladatkör a tömeges bevándorlás okozta válsághelyzettel összefüggésben,¹⁸ de ebbe az irányba mutat a katonai missziókba delegált rendőri állomány esetköre is, valamint külföldön a fegyveres erők békeidejű terrorizmus elleni feladatai.

A legújabb időszak kihívásai tekintetében két vonatkozásra kell felhívni a figyelmet, melyek meglátásom szerint sem a külső, sem a belső védelmi szektorba nem helyezhetők el vegytisztán. Ezen szervek a terrorizmust elhárító, illetve a kibervédelmet ellátó szervek. Ezek hatáskörénél és intézkedéseinél ugyanis a tevékenység egyaránt kötődhet belső és külső fenyegetéshez, amelyekre nézve az intézkedések következménye korántsem tekinthető mellékesnek, hiszen a kifelé ható cselekményeknél az állami reakció már nemzetközi jogi relevanciával is bírhat.¹⁹ Emellett azt is mérlegelendőnek tartom, hogy a támadás reagálásának módozatát is jelentős mértékben befolyásolhatja a támadás külső vagy belső jellegének különbözősége, az elkövetés módja, szervezettsége vagy épp a folytatólagosság kiszámíthatóságának mértéke.

Az egyes védelmi ágazatok viszonylag merev felosztásának alapvetése, hogy a külső védelmi szervek belföldön csak különleges – és elviekben rövid idejű – törvényhozói felhatalmazással,²⁰ vagy úgynevezett különleges jogrendben vethetők be. Ennek két szemléletbeli oka van. Az első, hogy a fegyveres védelem politikatörténeti evolúciója során az egyes hatalomátvételek a fegyveres erőket – vagyis a külső védelmi erőket – több ízben is felhasználták az alkotmányos rend megdöntésére vagy erőszakos megváltoztatására. A második az a felismerés, hogy a 19–20. században végbemenő fegyveres védelmi differenciálódás során alapvetően elkülönült az érintett szervek eljárásrendje, kiképzése és eszközparkja, amiből következően az alapvetően megsemmisítésre, de legalábbis semlegesítésre irányuló, nehézfegyverekkel is operáló külső védelmi erők alkalmazása belföldön mellőzendővé vált, igaz, ez idő óta a katonai vonalon rendkívüli fejlődési ívet jártak be például az adott esetben belső védelemben is hatékonyan igénybe vehető különleges műveleti erők. Ezt a tendenciát Magyarországon jelentősen felerősítette az államszocialista időszak, amely a hazai fegyveres védelmi rendszer szinte egészének politikai megbélyegzéséhez és a rendszerváltást követően

¹⁸ A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló 2011. évi CXIII. törvény 36. § (1) bekezdés h) pontja szerint a Magyar Honvédség fegyverhasználati joggal látja el a menedékjogról szóló törvény szerinti tömeges bevándorlás okozta válsághelyzet idején az alábbi feladatokat: közreműködés az államhatár őrzésében, az államhatár rendjét közvetlenül veszélyeztető konfliktushelyzet és a tömeges méretű migráció kezeléséhez szükséges intézkedések végrehajtása, valamint az államhatár rendje ellen irányuló erőszakos cselekmények elhárítása. (A továbbiakban: Hvt. 36. § (1) bekezdés h) pontja.)

¹⁹ E tekintetben lásd Kelemen Roland – Pataki Márta: Kiberterrorizmus: a terrorizmus új arca. Magyar Rendészet, 2014/5., 103–116. Kelemen Roland – Pataki Márta: A kibertámadások nemzetközi jogi értékelése. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2015/1., 53–90.

²⁰ A legismertebb példaként lásd az amerikai hazafias törvényt. „Uniting and Strengthening America by Providing Appropriate Tools Required to Intercept and Obstruct Terrorism (USA PATRIOT ACT) Act of 2001.”

jelentős leépítésekhez vezetett, mintegy igazolva Georg Nolte nézeteit a katonai jog európai rendszertana kapcsán a demokratikus hagyományokkal való összefüggésben.²¹

Ez a felosztás azonban – a legitim fizikai erőszak monopóliumának egységességén túl is – viszonylagos. Egyrésztől azért, mert a fegyveres erők mind a külföldi alkalmazás, mind az esetleges belföldi felhasználás jegyében már a 19. században is részesültek úgynevezett karhatalmi kiképzésben. Másrésztől azért, mert napjainkban a fegyveres erők rendszeresen részt vesznek békefenntartó missziókban, illetve egyes belbiztonsági feladatokban,²² amelyekhez tömegkezelési, tömegosztatási, valamint intézkedéstaktikai jellegű kiképzést is kapnak, persze eltérő jelleggel és mértékben, mint a belső védelmi erők. Harmadrésztől arra is fel kell hívni a figyelmet, hogy a – belső védelmi – rendészeti szervek állománya is részt vesz katonai missziós – tehát külső védelmi – fegyveres tevékenységekben. Negyedrészt pedig azt a tényt is figyelembe kell venni, miszerint a történelem során a fegyveres erőket a hatalomváltások során rendre felhasználták, különösen a 20. század totalitárius diktatúrái éltek ezzel a lehetőséggel.

A viszonylagosságot azonban tovább erősítik az új típusú kihívások, amelyek nem minden esetben teszik egyértelműen elhatárolhatóvá a támadás külső vagy belső jellegét a végzetes eszkalációig. Ezeket példázzák az ukrán válság és az Iszlám Állam típusú kihívások, vagy a kibertámadások, melyeknél adott esetben a külső védelmi erők belföldi funkcionálásának kizárólag különleges jogrendre korlátozása indokolatlanul súlyos intézkedéseket tehet szükségessé, vagy indokolatlan mértékben lassíthatják a szükséges erejű és hatékonyságú állami reakciót. Persze a nyitott kérdésre a válasz rendkívül bonyolult, nem tudható le egyszerűen azzal, hogy nyissuk meg a fegyveres erők általános rendészeti közreműködésének jogi lehetőségét az alkotmányos szabályozásban. Ennek vizsgálata azonban további tanulmányokban, a különböző körben folyó feladatrendszerek – például „Közös Akarat”, „Biztonságos Határ” stb. – és nemzetközi minták tapasztalatainak figyelembevételével valósítandó meg, komoly szakmai és tudományos elemzések felhasználásával, valamint az egyes jogszabályoknak az új típusú biztonsági kihívásokkal összefüggő felülvizsgálatáról és lehetséges fejlesztési irányairól szóló 1988/2015. (XII. 28.) kormányhatározatban meghatározott hosszú távú tárcaközi kooperáció és felülvizsgálat tényleges megkezdésével.

ZÁRSZÓ

Mindezeket összevetve, nemcsak a tudományos elemzés, hanem az észszerű, rendszerszintű gondolkodás és a hatékony államműködés előmozdítása szempontjából is kiemelt jelentőségű, hogy a legitim fizikai erőszak monopóliumának leképezésére hivatott szervezetek rendszerét mint elemzési egységet, mint állami alrendszert kezeljük. Ezt az alrendszert magam az állam

²¹ A konkrét szabályozás elemzése előtt Nolte történeti kitekintést is tesz, aminek bázisát a demokratikus tradíciók adják az összehasonlítás terén, vagyis az egyes államok katonai jogát aszerint osztályozza, hogy az adott állam milyen demokratikus tradíciókkal rendelkezik. E tekintetben csekély, illetve jelentős demokratikus tradíciójú, valamint posztautoriter demokráciákat különböztet meg. Ezekre figyelemmel aztán kitekint a fegyveres erő alkalmazásának alapvető szabályaira, a demokratikus kontrollra, a műveletek szabályozására – beleértve a kivételes vagy minősített helyzeteket –, az alkotmányos hatalommegosztás védelmi kérdéseire, a fegyveres erők struktúrájára és az egyes szolgálati és alapjogi kérdésekre is. Lásd Georg Nolte: *European Military Law Systems*. De Gruyter Recht, Berlin, 2003, 23–182.

²² Ezt példázza Magyarországon a Hvt. 36. § (1) bekezdés h) pontja, valamint Franciaország, Belgium és az Egyesült Királyság tekintetében a különleges jogrend nélküli belbiztonsági válságkezelés, különösen a terrorizmus elleni fellépés feladatrendszere.

fegyveres védelmi rendszereként tartom számon, amelynek egyrészlől minden államban sajátos történeti evolúciója van, másrészlől azonban annak fejlődésére, szisztémájára – a szövetségi kötelezettségeken túl – a nemzetközi erőterben megjelenő biztonsági kihívásokkal összefüggésben nemzetközi tendenciák is hatással vannak.

Az állam fegyveres védelmi rendszerének szisztematikusan elemzése meglehetősen elhanyagolt a magyar állam- és jogtudományi gondolkodásban, miközben ez az állami alrendszer nemcsak az állam létének és fungálásának, de ezáltal a jogok, a jogállam érvényesülésének is végső zárköve. Erre figyelemmel érdemes volna a fegyveres védelem rendszerével összefüggésben fokozott szakmai párbeszédet folytatni, hiszen az állam- és jogtudomány elméleti és rendszertani megállapításai szükségképpen átültethetők az egyes védelmi ágazatok jogalkotásába is. E téren jelen tanulmány egy kis lépést kívánt tenni néhány észrevétel, gondolatkísérlet megfogalmazásával.

Az állam fegyveres védelmének elemzése, rendszerkénti kezelése azonban nemcsak a hiányosságok pótlása, a mulasztások orvoslása miatt fontos, hanem azért is, mert e nélkül – meglátásom szerint – nem lehetséges a fegyveres védelmi képességek és szervezetek hosszú távú, stratégiai távlatú fejlesztése, csak az ad hoc kihívások kezelésének megfelelő modifikálása. Ez egy olyan korban, mint aminek jelenleg megélői vagyunk, nem egyszerűen csendesesen elfeledhető mulasztás, hanem életveszélyes negligencia, hiszen az új típusú biztonsági kihívások és a folyamatosan változásban lévő biztonsági környezet egyértelműen azt követeli meg az államoktól, hogy megerősítsék védelmüket, távlatokban gondolkodjanak és készüljenek a támadások elhárítására, mindeközben lehetőség szerint erőforrásaikat a leghatékonyabban és a nemzetgazdaságokat leginkább kímélő módon használják ki és összpontosítsák ezen feladatokra. Ez a követelményrendszer pedig komoly, rendszerszintű felülvizsgálatot igényel, amit a nemzetközi összehasonlítás, az operativitás növelése iránti igény, ugyanakkor a jogállami garanciarendszer megerősítése, valamint a nemzeti tradíciók figyelembevétele mellett kell elvégezni. Nem lehet ugyanis elfeledni Concha Győző szavait, aki szerint: *„Ha az egyik nemzet nem érezhet egészen úgy, mint a másik, egyénisége feláldozása nélkül, saját életszükségeinek kell a kutatásra is ösztönözni, saját eszével kell gondolkodnia is; nem veheti át készen más nemzetek gondolkodása legmagasabb virágának, tudományának eredményeit, nem lehet merőben kölcsönző.”*²³

FELHASZNÁLT IRODALOM

1994. évi XXXIV. törvény a Rendőrségről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=99400034.TV
- 1988/2015. (XII. 28.) kormányhatározat az egyes jogszabályoknak az új típusú biztonsági kihívásokkal összefüggő felülvizsgálatáról és lehetséges fejlesztési irányairól. <http://www.kozlonyok.hu/nkonline/MKPDF/hiteles/MK15205.pdf>
2003. évi C. törvény az elektronikus hírközlésről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A0300100.TV
2011. évi CXIII. törvény a honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről. http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1100113.TV

²³ Concha Győző: Politika I. Alkotmánytan. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1907. IX.

2016. évi LXIX. törvény a terrorizmus elleni fellépéssel összefüggő egyes törvények módosításáról.
http://net.jogtar.hu/jr/gen/hjegy_doc.cgi?docid=A1600069.TV×hift=ffffff4&txtreferer=00000001.TXT
- Baraczkza Róbertné – Szikinger István: *A rendészeti igazgatás*. Ficzer Lajos – Forgács Imre: Magyar Közigazgatási Jog. Különös rész európai uniós kitekintéssel. Osiris Kiadó, Budapest, 1999.
- Carl von Clausewitz: *A háborúról*. Zrínyi Kiadó, Budapest, 2013.
- Christián László: *A bizonytalan alapra épülő ház, avagy a rendészet fogalmainak tisztázása*. Iustum Aequum Salutare, 2010/1.
- Christián László: *A rendészet alapvonalai, önkormányzati rendőrség*. Universitas-Győr Nonprofit Kft., Győr, 2011.
- Concha Gyöző: *Politika I. Alkotmánytan*. Grill Károly Könyvkiadó Vállalata, Budapest, 1907.
- Dobák Imre (szerk.): *A nemzetbiztonság általános elmélete*. Nemzeti Közszerzői Egyetem Nemzetbiztonsági Intézet, Budapest, 2014.
- Farkas Ádám: *Gondolatok az állam fegyveres védelmének egyes rendszertani kéréseiről*. Farkas Ádám (szerk.): Tévelygések fogságában? Tanulmányok az állam fegyveres védelmének egyes jogtani és államtani kérdéseiről, különös tekintettel Magyarországon katonai védelmére. Magyar Katonai Jogi és Hadijogi Társaság, Budapest, 2016.
- Finszter Géza: *A rendőrség joga. Tanulmány a rendészeti igazgatásról*. Országos Rendőr-főkapitányság, Budapest, 2012.
- Finszter Géza: *Rendészetelmélet*. Nemzeti Közszerzői Egyetem Rendészettudományi Kar, Budapest, 2014.
- Finszter Géza: *Tanítások a rendészetről*. Hautzinger Zoltán – Verhóczki János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012.
- Hajma Lajos: *A katonai felderítés és hírszerzés története*. Zrínyi Miklós Nemzetvédelmi Egyetem, Budapest, 2001.
- Hautzinger Zoltán: *A katonai büntetőjogi fogalmának metamorfózisa*. Mészáros Ádám (szerk.): Fiala büntetőjogászok az új büntető törvénykönyvről. Magyar Jog- és Államtudományi Társaság, Budapest, 2014.
- Kelemen Roland – Pataki Márta: *A kibertámadások nemzetközi jogi értékelése*. Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2015/1.
- Kelemen Roland – Pataki Márta: *Kiberterrorizmus: a terrorizmus új arca*. Magyar Rendészet, 2014/5., 103–116.
- Korinek László: *A rendőrség szerepe, funkciói és típusai*. Hautzinger Zoltán – Verhóczki János (szerk.): Sodorvonalon. Tanulmányok Virányi Gergely 60. születésnapja tiszteletére. Magyar Rendészettudományi Társaság, Budapest, 2012.
- Lakatos László: *Honvédelmi igazgatás*. Lapsánszky András (szerk.): Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből I. kötet. A szakigazgatás általános alapjai, nemzetközi összefüggései. Az állami alapfunkciók igazgatása. Complex, Budapest, 2013.
- Lipics László: *Fegyveres szervek-e a rendvédelmi szervek?* Hadtudomány, 2010/1–2.
- Lutterbeck, Derek: *The Paradox of Gendarmeries: Between Expansion, Demilitarization and Dissolution*. The Geneva Centre for the Democratic Control of Armed Forces, Geneva, 2013.
- Nagy Szintia: *A katonai büntetőjog és a függelmi viszonyok szerepe a magyar jogrendszerben*. <http://www.arsboni.hu/a-katonai-buntetojog-es-a-fuggelmi-viszonyok-szerepe-a-magyar-jogrendszerben.html>

- Nagy Szintia Mirtil: *Rend és fegyelem. A függelmi viszonyok jelentősége a magyar katonai anyagi büntetőjogban*. Diskurzus, 2014/2.
- Nolte, Georg: *European Military Law Systems*. De Gruyter Recht, Berlin, 2003.
- Pántya Péter: *A Magyar Köztársaság fegyveres és rendvédelmi szervei*. Hadmérnök 2008/2.
- Patyi András: *A rendészeti igazgatás és a rendészet jogának alapjai*. Lapsánszky András (szerk.): *Közigazgatási jog. Fejezetek szakigazgatásaink köréből* II. kötet. Gazdasági közigazgatás, infrastruktúra-igazgatás. Complex, Budapest, 2013.
- Teke András: *Paradigmák fogságában, avagy katonából rendőr?* http://www.szvmszk.hu/files/images/Orszagos/Szakmai_Kollegium/publikaciok/Katonabol_rendor.pdf
- USA Patriot Act. <https://www.justice.gov/archive/ll/highlights.htm>
- Weger, Michiel de: *The Potential of the European Gendarmerie Force*. Netherlands Institute of International Relations, Hague, 2009.
- Zachar József: *Idegen hadakban*. Magvető Kiadó, Budapest, 1984.